

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

Л.Я. Перейма

Збірник диктантів з української мови

5 – 11 класи

Схвалено комісією з української мови
Науково-методичної ради з питань освіти
Міністерства освіти і науки України

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 81.2Укр-2
П-26

Рецензенти:
методист інформаційно-методичного центру освіти
Орищин Р.Ф.
учитель-методист
Матуш Р.Р.

*Схвалено комісією з української мови Науково-методичної ради
з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(лист №1.4/18-Г-720 від 19.10.2010 р.)*

Перейма Л.Я.
П-26 Збірник диктантів з української мови. 5–11 класи : Книга для вчителя.
— Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2019. — 208 с.

ISBN 978-966-10-1943-9

У посібнику подано тексти відомих українських та зарубіжних майстрів слова, укладені відповідно до розділів програми з вивчення української мови в 5-11-х класах. До текстів, запропонованих у 10-11 класах, для зручності використання подано перелік основних орфограм і пунктограм.

Для вчителів, батьків, учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

ББК 81.2Укр-2

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

Навчальне видання
ПЕРЕЙМА Людмила Ярославівна
Збірник диктантів з української мови
5-11 класи
Книга для вчителя

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактори *Галина Домарецька, Надія Бульчак*
Художник *Володимир Басалига*
Комп'ютерна верстка *Оксани Побережник, Ольги Постумент*

Підписано до друку 15.08.2018. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 12,09. Умовн. фарбо-відб. 12,09.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48
office@bohdan-books.com *www.bohdan-books.com*

ISBN 978-966-10-1943-9

© Навчальна книга – Богдан, 2019

ПЕРЕДМОВА

Запропонований збірник — ще одна спроба дієво допомогти вчителям у доборі мовного матеріалу для перевірки орфографічно-пунктуаційних навичок учнів. Подані тексти відомих українських та зарубіжних майстрів слова, укладені відповідно до розділів програми з вивчення української мови в 5-11-х класах, будуть корисні як для контролю знань із певних тем, так і з навчально-тренувальною метою. Лінгвістичний матеріал насичений різнорівневими орфограмами та пунктограмами, що забезпечить перевірку міцності граматичних навичок.

Кожен розділ включає 4-6 текстів, різних за ступенем складності, цікавих як за тематикою, так і за лексичним вираженням. Це дасть можливість задовільнити пізнавальні потреби учнів, позитивно впливатиме на формування духовного світу школярів, збагатить словниковий запас, а художньо-публіцистичне стильове спрямування допоможе в оволодінні високою мовною культурою.

Система відтворювальних та моделюючих завдань до текстів із кожної лінгвістичної теми покликана привернути увагу до ключових питань того чи іншого розділу і стати дієвим способом виявлення рівня знань та практичних навичок з мови. Виконання таких завдань передбачає глибоке засвоєння програмового матеріалу, самостійне дослідження мовних явищ, вміння комплексно їх аналізувати та послуговуватися ними в усному й писемному мовленні.

До текстів, запропонованих у 10-11-х класах, для зручності використання подано додаток з переліком основних орфограм і пунктограм.

5 клас

I. Повторення вивченого в початкових класах

Пам'ять

З чого починається людина? Пряма дорога до людяності починається від отчого порога, рідного краю, материнської мови. Але не поспішай привласнити ці святині. Вони належать усьому твоєму народу, нащадкам гетьмана Богдана і великого Шевченка. Вони теж пили джерельну воду з української криниці та черпали у ній цілющу силу. Вони теж вірно любили свій край, берегли й шанували свою мову солов'їну, за неї не шкодували життя.

У мові — історія і пам'ять народу. Знати її добре — наш святий обов'язок. Вона не дасть оступитися, не ошукає, але широко потребує від нас допомоги. Не забували про це здавна наші попередники. А ми хіба гірші?

(Із часопису)
100 слів

 Пригадай, простеж за текстом.

1. Дієслова з *не* пишуться... . Наведи відповідні приклади з тексту.
2. Слова *український*, *гетьман* належать до власних (загальних) назв, бо...
3. Знайди слова з апострофом, поясни правила його вживання у кожному з них.

Схованка

Чорні кошлаті хмари налетіли з півночі. Вітер гнав їх кудись за Десну і там вив'язував із них кучугури. А хмари пручалися, осипали береги та воду рясним дощем.

Сергійко поглядав на небо, загортався в плащ, але не покидав насадженого місця. Він любив риболовлю.

Дошова завіса все щільніше огортає світ. Але можна знайти захист. Ось тут, під вербою. Щільно притулився Сергійко до стов-

бура. Так хиляться до плеча товариша. Раптом завмер від несподіванки. Верба ворухиться! Та вона дихає! Як важко їй у дощ! Верба бореться з вітром. Хилить гілля до хлопчика, хоче прикрити. І в тумить Сергійкові самому захотілося захистити свою рятівницю.

(За В. Струтинським)

101 слово

 Пригадай, простеж за текстом.

1. Знайди іменники з ненаголошеними голосними, які можна перевірити наголосом, і запиши.
2. Перелічувальна інтонація вимагає (не вимагає) коми між словами в реченні. Наведи приклади з тексту.
3. Відшукай у тексті слова або вислови, вжиті в переносному значенні, пов'язані за змістом із явищами природи.

Обмануті суниці

Повітря в осінньому лісі якесь особливе. Пахне грибами, стиглими грушами, м'ятою, смородиною, сосною хвоєю. Дихаєш і не надихаєшся. Цілісінький день блукаєш і не втомишся.

Звідкись приніс вітерець духмяний аромат суниць. Повертаю на суничні пахощі, спускаюся з горбка й опиняюся на маленькій галявині. А на ній ягід!

Початок осені був на диво теплим. І трапилося ж таке. Обмануті теплом суниці знову зацвіли. Серед зелених листочків білили ніжні квіточки. А на зігрітих сонцем місцях віталися зі світом червоненькі голівки. Чи не суничні пахощі збудили комашню? Яка там сплячка! Кружляє роєм, ласує солодким соком. Не часто дарує осінь таке ароматне свято.

(За В. Приходьком)

100 слів

Як порятувати велетня

На краю села, між кущами тернини ріс могутній дуб. Він з'явився на світ у давню давнину. Гілля густе й кучеряве. Влітку під ним була приємна прохолода або захист від зливи. Якимось відпочивали тут Дениско з дідусем. Придивилися до листя. От лихо! Майже все дерево обсіла гусінь. Невже дати занепастити такого красеня? За роботу!

Рятівники відшукали мурашник, обережно обкопали. І весь мурашиний рід опинився у відрі. Мурахам це ой як не сподобалося. Вони заметушилися. Але дідусь щільно обв'язав відро рядниною і переселив мурашник під дуб. Комахи призвичаїлись і полізли на дерево у розвідку. А там гусінь. От мурахи нею і поласували.

(За А. Григоруком)

103 слова

Спадок

Виховувати — означає оберігати, навчати самостійно жити. Українське виховання бере початок десь у глибинах прадавньої історії краю. Наш далекий предок був хліборобом, любив усе чисте і красиве на землі. Не мав жадібності і зради у серці, не знав люті і ганьби. Його світобачення передавалося наступним поколінням. Потреба захищати дім від чужинців виробила стійкість, мужність, патріотизм.

Кожен скіф мав знати свій родовід до сьомого коліна. Звідси і вшанування предків. Саме в родині дитина збагачувалася любов'ю до свого роду, краю, звичаїв. Багаторічний досвід виховання став віковою мудрістю. Ненав'язливо струмує вона із джерел фольклору, наукових праць та повчань старожилів, стає дорогим спадком для прийдешніх.

(За Г. Лозко)

101 слово

Скіфи – древні племена, що жили на території півдня України на початку н.е.

II. Вігомості з синтаксису і пунктуації

Види речень, однорідні члени речення, вставні слова, звертання, складні речення

Біля витоків

За селом відкривались очам безконечні простори. Десь далеко котив свої води величавий Дніпро. Згадалися поради шкільного вчителя побувати хоч раз біля витоків цієї найдревнішої ріки в Україні.

Дніпрові води здавна вважалися священними. До них припадали наші прашури, щоб відчутти силу в бою з ординцями. Ними тамували спрагу, омивали рани, присягалися і благословляли. Спогадами про ріку жили українські вигнанці на чужині. Її могутність обожнювали патріоти, її боялися й ненавиділи загарбники всіх часів. Ріка стала початком і символом нашої Батьківщини. А ось і місце витоків. Довкола мир і тиша. Ніби сама Україна схилилася до хвиль і боїться потривожити їх спокій. Привіт тобі, колиско древності! Який ти маленький, початку, і який великий!

(Із часопису)

111 слів

Пригадай, простеж за текстом.

1. Між однорідними членами речення завжди (не завжди) ставиться кома. Своєю думку проілюструй реченнями з тексту.
2. Чи є у тексті речення зі звертанням? За наявності поясни розділові знаки у відповідних реченнях.
3. Просте речення відрізняється від складного тим, що... Визнач вид десятого речення другого абзацу за складом граматичної основи.

Де народжується казка

Гуде тиша лісу, і земля палахкотить зеленим полум'ям. Розлоге поле хлюпає в синє небо жовтим колоссям. Озера співають сонце. А на берегах дуби вимірюють глибину вічності. Тут бродить лісовик. Виринають русалки. А в мочарах – дідьки, що топлять у безоднях і дерева, і людей. На недосяжних хмарах, мабуть, спочивають добрі і недобрі духи. І розмовляють на своїх мовах трави з вітром, люди з вовками, а земля із зорями. Чи не тут народжуєшся, казко, і йдеш по світу, і вчиш його своєї мудрості?

А взимку все зацвітає снігами: і німотна сосна з сосненятами, і кошлаті дуби, і беззахисна ліщина край галявини.

Казка!

(За Б. Харчуком)

103 слова

 Пригадай, простеж, змоделуй.

1. Знайди речення зі вставним словом, поясни вживання розділових знаків при ньому. Введи вставне слово в усі попередні речення.
2. Чи згідний ти з думкою, що перше речення тексту складне? Обґрунтуй свій вибір. Утвори складне речення із кількох наступних простих.
3. Поясни пунктограми передостаннього речення тексту. Чи зміняться розділові знаки, якщо опустити слово *все*? Чому?

Відчуття неповторності

Гори прадавні, мудрі, на вас хочеться дивитись і дивитись. Торкаюся каміння і, здається, торкаюся вічності. Перед очима відкривається чудовий краєвид: замріяні ліси, сліпучі сніги, вікопомні скелі. На узгір'ї, бачу, розкинулися купками чагарники. Над ними, здогадуюсь, обговорюють гірські бувальщини хвойні дерева: ялини, сосни, смереки. А ще вище – вічні сніги.

Стою і не надивуюся тобою, гірська неповторносте!

Синє небо, ти ось-ось ляжеш мені на плечі. Дрібні зорі, ви здаєтеся ближчими за вогні в долинах. Хіба можна не захоплюватися

таким видивом? Краса ота, щоправда, відкривається не кожному. Лиш сміливий, витривалий, закоханий у природу представник роду людського, а не байдужий споглядач відчує її сповна.

(Із часопису)

102 слова

Мрії самотнього дуба

Плечистий дуб стоїть на околиці села самотиною. Руки-гілля міцно вхопилися за неї і не віддають вітрам на забаву. Про що так замислився, дубе? Що буйна краса вже зів'яла? Та чи потрібна вона тепер?

Дуб страждає у ці листопадові дні, але не ридає, а стійко зносить тугу від прощання з літом. Його розуміє маленький світ довкола: і горбисті поля, і стара дорога до села, і безжурне джерельце. Інколи дереву хочеться стати птахом: горлицею, зозулею чи ластівкою. Дуб так любить метких ластівок. Де вони тільки не бували! О, ці мандри! Дубові можна про них тільки мріяти. Навіть восени, навіть під сніговими шатами.

(За М. Горлицьким)

104 слова

Свято краси

Воно зветься жовтнем, карнавалом краси, золотими чарами осені. Швидше з хати в таку пору!

Зайди в ліс і споглядай, як палахкотить і заповнює все довкола вогонь осіннього багаття. Що, любий друже, переконався? Ти почуваш у душі таке ж свято: радість, спокій, насолоду. Тебе, не сумніваюсь, причарував завмерлий у повітрі кленовий лист. Невже ця чарівність зараз упаде, невдовзі скрутиться, всохне, піде з життя? Тобі хочеться стримати це золото і не дати йому впасти. Щоб не скрикувало і не зітхало, не зойкало і не скаржилось під ногами.

Спини, осене, цей шалений листопад, що несамовито збіднює твоє пишне убранство.

(Із часопису)

98 слів

Звільнення

Другий раз покликав гетьман козаків у похід до Галичини. Головним польським вождем був тоді Ярема Вишневецький. Лютий, безпощадний, ненаситний, честолюбний. Перед ним тремтіло все живе. Тільки не запорожці і не Хмельницький. Випередив він Ярему і замкнув його військо під Збаражем. Тут просиділи вороги в облозі кілька тижнів. Попався ти, Яремо, в сіті, що сам їх вив'язав.

На поміч негідникові вирушив король і, як на глум, також потрапив у козацьке оточення. Довелося Польщі укласти мир з Україною і відмовитися від свого панування тут аж по річку Случ. Від того часу Україна стала окремою державою, але довго ще вороги зазіхали на її землі.

(За І. Крип'якевичем)

102 слова

Яничари – у султанській Туреччині солдати-піхотинці, захоплені у полон у дитинстві, втрачені для свого народу, бо вірно служили чужій вірі та державі.

Діяння Володимира

Християни в Україні жили з давніх часів. З княжого роду першою охрестилась княгиня Ольга. А син її Володимир запровадив нову віру на всій тодішній Русі. «Слухай, народе незрячий! Хто не охреститься, той буде мені ворогом!» — наполягав вседержитель. Розумів, що темні, далекі від потреб країни люди чинитимуть опір. Боявся, але вірив у силу Божого слова. І нове здолало правічні традиції, а держава здобула європейське визнання.

Останні роки князювання Володимира були присвячені миротворчій діяльності. Правитель, здавалось, ділом доводив високий сенс нового віровчення. В історії отримав ім'я Великого, бо звершував справді великі діяння.

(За І. Крип'якевичем)

92 слова

III. Пряма мова. Діалог

Кобзар серед степу

Летить із Чорного моря солоний вітер, гуляє татарськими степами. А що то за подорожній іде в полудневу спеку? Звисають на груди білі вуса, за поясом пістоль, за плечима кобза. Не той уже став кобзар-запорожець.

«Чи не відспівав ти своє, кобзарю? – шепоче вітер. Е ні! Без пісні не піде кобзар зі світу. Згадалося, як замолоду бився під Перекопом. Пошкодив татарин око. Тепер не воїн. Пісня водила козака в походи. Бувальщину виспівував братам, будив пам'ять, бадьорість духу. Був і під Стамбулом, ходив і в золотоверхий Київ, і в зелені Карпати. Збереться, бувало, коло багаття товариство і слухає старого.

Дужче і дужче бринить кобза. Кобзар серед степу співає.

(За М. Пригарою)

108 слів

Пригадай, простеж за текстом.

1. Знайди речення з прямою мовою, поясни пунктограми.
2. Чи погоджуєшся з думкою, що пунктограми при звертанні не відрізняються від пунктограм при вставних словах? Знайди у тексті згадані випадки, прокоментуй розділові знаки.
3. Виконай синтаксичний розбір першого речення тексту.

Із турботою про матір

Настав страшний червень тридцять третього. Ми з сестрою передивлялися речі у скрині. Що ж виміняти на хліб для недужої матінки? Хіба оцю квітчасту хустку, єдину гарну річ?

Базар був завізний. В однієї тітки був чималий кошик із хлібом та коржиками.

— Тітко, чи не обміняєте хліб на хустку? — запитала я.

Хустка тітці дуже сподобалась, а я прикипіла поглядом до крайця пшеничного хліба. Тоді мовила:

— Мені б отой шматок. У нас мама хворі.

Але перекупка вділила лиш малесенький крайчик, хоч я і плакала, і переконувала. Несла той харч на долоні і боялася з'їсти. Вдома поклала на столі, і всі ми довго дивилися на нього.

(За А. Лисивець)

106 слів

Пригадай, простеж, змодельюй.

1. Речення діалогу запиши у вигляді прямої мови, поясни розділові знаки в кожному випадку.
2. Останнє й передостаннє речення відрізняються (не відрізняються) за будовою. Як у цьому переконатись?
3. Знайди питальне речення, яке слід вважати одночасно і спонукальним. Перетвори його на спонукальне.

Озивається минуле

Дівчинка і дідусь стояли під стіною музею. Їх увагу привернув величезний металевий предмет. Мала здивовано дивилася на дідуся, а той, здавалось, милувався незвичайним експонатом. Тоді легенько вдарив по ньому долонею. Озався він важким дужим звуком.

— Дзвенить, але ж на дзвін воно щось не дуже схоже, — за-сумнівалась Оленка.

— Маєш рацію, онучко. Тут є напис. Оленка прочитала вголос: «Казан чавунний. Був використаний у час повстання гайдамаків як дзвін, що ним скликали святити зброю». А дідусь оповідав про

нелегкі часи в Україні. Скрізь господарювали чужинці. От і вдарив цей дзвін. Запалала земля вогнем непокори. А далі — знову неволя. Тільки дзвін залишився. Могутній. Як дух.

(За А. Скрипником)

103 слова

Експонат — предмет, виставлений для огляду в музеї або на виставці.

Та, що розводить хмари

Небо зтягнулося хмарами, мохнаті сутінки оточили ліс. «Іди, онучку, бо зовсім стемніє», — підганяє баба Онися. Вона підносить руки, дивиться на небо і щось шепоче. То вона хмари відводить, щоб місяць онуку шлях освітив. А бабині руки, здається, світяться в темряві.

Хмари рушили, розплились у різні боки. Між ними очистилася синява, а в ній загорілася перша зірочка. Ніби розкрилось очко конвалії. Нарешті з'являється місяць і висить колискою в небі. Тоді баба повільно опускає руки й мовить: «Іди, внучку, не бійся. Місяць проведе тебе до самої хати».

Онук озирається. Не видно вже баби. Лиш світло на тому місці. Це слід Онисі іскриться. Це душа її світиться.

(За Є. Гуцалом)

108 слів

Візьміть мене на крилята

Розгніздилися лелеки над нашими оселями. І щастя увійшло до хати з їх прильотом. Щороку доля жорстоко випробовує це відважне птаство, але воно вперто не здається. Лелеки долають сотні кілометрів у пошуках тепла, щоб через півроку знову постала перед ними на далекому обрії рідна земля.

Ні втома, ні буревії, ні голод не спиняють їх стрімкого польоту до краю заповітного, святого. Мабуть, саме в цьому мудріші, кращі вони за людей.

Дивлюся на цей гордовито-прекрасний лелечий політ і згадую почуте: «Візьміть мене, лелеченьки, на свої крилята!». «Люди, злітайте душею в небо за нами, не пошкодуєте!» — неначе чую у відповідь.

(Із часопису)

100 слів

Діалог

Знову випав сніг. Мороз дужчав. За вікном я побачив синичку. Насипав на підвіконні пшеничного зерна. Пташина довго не відважувалась опинитися на території кімнати. Нарешті схопила зернинку, тоді другу, третю.

З цікавістю вдивлялась у невідомий світ.

— Ти тут живеш?

— Так.

— Хто ти?

— Я людина.

— Що таке людина?

— Бачиш вікно? Воно зачинається. Не бійся! Я цього не зроблю. Це й називається людина.

— Прилітай щодня. А я буду працювати.

— А що це?

— Це обов'язок кожної людини. Всі люди щось роблять і цим комусь допомагають.

— А ти?

— Я пишу книгу. Щоб ніхто не забув насипати на своєму підвіконні зерняток.

(Із часопису)

96 слів